

STENSTADEN – en unik 1800-talsmiljö

Vängåvan kring sekelskiftet 1900. (Sundsvalls museum)

”**Stenstaden i Sundsvall hör till de stora sevärdheterna i Sverige.** Bland städer är det inte många som har samma enhetlighet och slagkraft. Men det är inte bara helheten som gör intryck. Det gör också de enskilda byggnaderna. Bara på få platser utanför Stockholms malmar finns en lika vacker och intressant samling av byggnader från det sena 1800-talet.” (Anders Åman, professor i konstvetenskap).

Maskaroner och grotesker stirrar ner på dig när du vandrar i Sundsvalls stenstad. Ornamentiken på husen är ofta rik och uttrycksfull. En bildvärld från slutet av 1800-talet framträder i all sin glans. På fasadmålningarna kan du hitta både motiv från arkitekturhistorien och samtida, realistiska motiv. Ett fint exempel på det senare är skildringen av byggbranschen på Dahlmans och Norlings hus, Storgatan 12. Huset ritades av Gustaf Hermansson och blev färdigt 1891. En målad vågrät fris mitt på huset visar scener ur dåtidens byggverksamhet. Här finns ett arkitektkontor, en snickeriverkstad, en smedja och naturligtvis ett husbygge. Arkitekt Hermansson var själv med och målade, han har tillsammans med konstnären Axel Söderberg signerat verket i frisens övre, östra hörn.

Gustaf Hermansson satte stark prägel på Stenstaden. Han ritade många hus och de flesta har fantastiska fasadmålningar. Andra arkitekter som var verksamma i Sundsvall vid den här tiden var Sven Malm, Knut Gyllencreutz och Adolf Emil Melander. Sven Malm ritade bland annat Hotell Knaust, som blev vida berömt långt utanför staden.

Vid midsommartid år 1888 utbröt en brand strax väster om stadskärnan (ungefär där Mittuniversitetet ligger idag). Branden började på en gård och spred sig snabbt in till de centrala delarna av staden. På kvällen samma dag var stora delar av Sundsvall nedbrunnet. En trästad försvann och en stenstad byggdes upp. Husen var högt försäkrade och i Sundsvall fanns gott om pengar, framför allt tack var den blomstrande sågverksindustrin. Under nio intensiva byggår, från 1888 till 1897, formades staden till vad den är idag.

Sundsvall blev en smältdegel för olika idéer och riktningar inom arkitekturen. Här möttes nytänkare och traditionalister. Nyrenässansen var den dominerande riktningen, men här finns också nygotik och nybarock. Likt renässansfurstar i Florens skapade byggherrar och arkitekter genomarbetade helhetsmiljöer. Allt från stadsplan ner till minsta snickeridetalj gjordes med stor omsorg och konstnärlig briljans.

Stenstaden är en ovanligt välbevarad 1800-talsmiljö. 1960- och 70-talens rivningsraseri berörde knappt Sundsvall. Endast ett fåtal byggnader revs. Under senare år har många restaureringar gjorts. Välbevarade byggnader har underhållits. Förändrade hus har återfått ursprunglig utsmyckning och ursprunglig färg.